

Установа адукацыі «Полацкі дзяржаўны ўніверсітэт»

ЗАЦВЯРДЖАЮ

Прарэктар па вучэбнай рабоце УА «ПДУ»

_____ Д.У. Дук
(подпіс)

« _____ » _____ 2014 г.
(дата зацвярджэння)

Рэгістрацыйны № УД- _____ /баз.

ТЭОРЫЯ І ГІСТОРЫЯ КРЫНІЦАЗНАЎСТВА

**Вучэбная праграма ўстановы вышэйшай адукацыі
па вучэбнай дысцыпліне для спецыяльнасці:
1-21 03 01 «Гісторыя (па напрамках)»,
напрамак спецыяльнасці 1-21 03 01-01 «Гісторыя (айчынная і ўсеагульная)»**

2014 г.

СКЛАДАЛЬНІКІ:

Мішына Вера Іванаўна, старшы выкладчык кафедры сацыяльна-гуманітарных дысцыплін Установы адукацыі «Полацкі дзяржаўны ўніверсітэт».

Чараўко Віктар Уладзіміравіч, старшы выкладчык кафедры айчыннай і ўсеагульнай гісторыі Установы адукацыі «Полацкі дзяржаўны ўніверсітэт», магістр гістарычных навук.

РЭЦЭНЗЕНТЫ:

Магалінскі Ігар Уладзіміравіч, дэкан факультэта па рабоце з замежнымі студэнтамі Установы адукацыі «Полацкі дзяржаўны ўніверсітэт», кандыдат гістарычных навук.

Радзюк Аляксей Леанідавіч, намеснік дэкана юрыдычнага факультэта Установы адукацыі «Полацкі дзяржаўны ўніверсітэт», кандыдат гістарычных навук.

РЭКАМЕНДАВАНА ДА ЗАЦВЯРДЖЭННЯ:

Кафедрай айчыннай і ўсеагульнай гісторыі Установы адукацыі «Полацкі дзяржаўны ўніверсітэт»

(пракакол № 6 ад _____);

Метадычнай камісіяй гістарычна-філалагічнага факультэта Установы адукацыі «Полацкі дзяржаўны ўніверсітэт»

(пракакол № ___ ад _____);

Навукова-метадычным саветам Установы адукацыі «Полацкі дзяржаўны ўніверсітэт»

(пракакол № ___ ад _____).

Адказы за рэдакцыю: В.І. Мішына.

Адказы за выпуск: В.У. Чараўко.

ТЛУМАЧАЛЬНАЯ ЗАПІСКА

Курс «Гісторыя і тэорыя крыніцазнаўства» з’яўляецца адной з важнейшых спецыяльных дысцыплін абавязковага кампанента для студэнтаў, што навучаюцца па спецыяльнасці 1-21 03 01 «Гісторыя (па накірунках)». Веды па гісторыі і асновах тэорыі крыніцазнаўства, навыкі крыніцазнаўчай з’яўшчымкі і гістарычнай крытыкі крыніц складаюць важны элемент прафесійнай падрыхтоўкі спецыялістаў-гісторыкаў. Засваенне дадзенага курса павінна стварыць аснову для вывучэння такіх дысцыплін «Гісторыя гістарычнай думкі», «Гістарыяграфія гісторыі Беларусі», «Метадалогія гісторыі».

Мэта выкладання і вывучэння дысцыпліны «Гісторыя і тэорыя крыніцазнаўства» — фармаванне ў выпускнікоў комплексу ведаў аб гістарычных крыніцах, іх прыродзе і сацыякультурных функцыях, а таксама навыкаў працы з імі.

Задачы выкладання і вывучэння дысцыпліны:

- засваенне паняцця “гістарычная крыніца” і ведаў аб яе прыродзе;
- вывучэнне асноўных этапаў развіцця крыніцазнаўства;
- вывучэнне асноўных этапаў і прыёмаў гістарычнай крытыкі крыніц.

У адпаведнасці з Адукацыйным стандартам па спецыяльнасці 1-21 03 01 «Гісторыя (па напрамках)», студэнт павінен валодаць наступнымі **кампетэнцыямі**:

— акадэмічнымі:

- АК-2. Валодаць сістэмным і параўнаўчым аналізам;
- АК-4. Умець працаваць самастойна;
- АК-6. Валодаць міждысцыплінарным падыходам пры вырашэнні праблем;

сацыяльна-асобаснымі:

- СЛК-8. Умець фарміраваць уласныя меркаванні;

прафесійнымі

- ПК-3. Развіваць навыкі работы з вучэбнай, навуковай і навукова-метадычнай літаратурай, гістарычнымі крыніцамі;
- ПК-10. Выкарыстоўваць патрэбныя метады даследавання, мадыфікаваць існуючыя і ствараць новыя метады даследавання, зыходзячы з канкрэтных задач;
- ПК-11. Арганізоўваць вучэбна-выхаваўчую работу на навуковай аснове, валодаць камп’ютарнымі метадамі пошука, захоўвання і апрацоўкі інфармацыі ў сферы прафесійнай дзейнасці.

Выпускнік павінен:

ведаць:

- вызначэнне паняцця “гістарычная крыніца” і яе прыроду,
- асноўныя этапы развіцця крыніцазнаўства як спецыяльнай гістарычнай дысцыпліны,
- асноўныя этапы і метады гістарычнай крытыкі крыніц.

умець:

- класіфікаваць, сістэматызаваць і аналізаваць крыніцы,
- выкарыстоўваць асноўныя і сучасныя метады даследавання крыніц,
- валодаць прыёмамі крыніцазнаўчага даследавання.

У ліку педагагічных методак і тэхналогій, што спрыяюць актывізацыі пазнавальнай творчай дзейнасці студэнтаў і набыццю імі вопыту самастойнага вырашэння задач, прапануецца выкарыстоўваць тэхналогіі модульна-рейтынгавага навучання.

Пры дыягностыцы сфарміраванасці кампетэнцый выкарыстоўваюцца наступныя галоўныя сродкі: крытэрыяльна-арыентаваныя тэсты, кантрольныя, праверачныя работы, рэфераты і інш. Ацэнка вучэбных дасягненняў студэнтаў па «Палеаграфіі» ажыццяўляецца па дзесяцібальнай шкале. Для ацэнкі вучэбных дасягненняў студэнтаў выкарыстоўваюцца крытэрыі, зацверджаныя Міністэрствам адукацыі Рэспублікі Беларусь.

На вивучэнне дысцыпліны адводзіцца 122 акадэмічныя гадзін, з іх 50 аўдыторных (у тым ліку 30 гадзін – на лекцыйныя і 20 – на семінарскія заняткі).

Бягучая атэстацыя праводзіцца ў форме экзамену.

ПРЫКЛАДНЫ ТЭМАТЫЧНЫ ПЛАН

№ тэмы	ТЭМА	Колькасць аўдыторных гадзін	
		Лекцыі	Семінары
1.	Крыніцазнаўства і яго месца ў сістэме гуманітарных навук	2	
2.	Вызначэнне і прырода гістарычнай крыніцы	2	2
3.	Перадумовы зараджэння крыніцазнаўства як навукі	2	
4.	Асноўныя этапы развіцця крыніцазнаўства ў новы час	2	2
5.	Развіццё крыніцазнаўства ў навейшы час.	2	2
6.	Класіфікацыя і сістэматызацыя крыніц: агульная характарыстыка.	2	2
7.	Разнастайныя спосабы класіфікацыі крыніц	2	2
8.	Пісьмовыя крыніцы, іх роля ў вывучэнні гісторыі	2	2
9.	Паняцце і асноўныя этапы крыніцазнаўчай з'ўрыстыкі.	2	
10.	Бібліяграфічная і архіўная з'ўрыстыка	2	
11.	Паняцце і асноўныя этапы гістарычнай крытыкі крыніц. Вывучэнне тэксту крыніцы.	2	
12.	Датаванне, атрыбуцыя і лакалізацыя крыніцы.	2	2
13.	Інтэрпрэтацыя і ўнутраная крытыка крыніцы.	2	2
14.	Агульнанавуковыя і спецыяльна-гістарычныя метады	2	2
15.	Інавацыйныя метады даследавання крыніц.	2	2
Усяго за семестр:		30	20
		50	

ЗМЕСТ ВУЧЭБНАГА МАТЭРЫЯЛА

1. ПРАДМЕТ І ЗМЕСТ КРЫНІЦАЗНАЎСТВА. ВЫЗНАЧЭННЕ ГІСТАРЫЧНАЙ КРЫНІЦЫ

1.1. Крыніцазнаўства і яго месца ў сістэме гуманітарных навук. Гістарычная навука і крыніцазнаўства. Аб'ект і прадмет крыніцазнаўства. Вызначэнне гістарычнай крыніцы. Гістарычная крыніца і гістарычны дапаможнік. Гістарычны факт і крыніца. Месца крыніцазнаўства ў сістэме навук: архівазнаўства, музеязнаўства, бібліяграфіі, інфарматыкі. Методыка і метадалогія крыніцазнаўства. Тэарэтычнае і прыкладное крыніцазнаўства. Крыніцазнаўства гісторыі і іншых навук, іх суадносіны. Гістарычная крыніца як аснова вызначэння міждысцыплінарнага сінтэзу. Метады гістарычнай навукі. Метадалогія і крыніцазнаўства.

1.2. Прырода гістарычнай крыніцы. Крыніца — адзінства аб'ектыўнага і суб'ектыўнага. Геаграфічнае асяроддзе як спецыфічная крыніца аб мінулым. Пазнавальная функцыя гістарычнай крыніцы. Крыніца і гістарычная свядомасць грамадства.

Гістарычная крыніца і дапаможнік. Археалагічныя крыніцы. Музейны экспанат. Вызначэнне «гістарыяграфічнай крыніцы».

2. ГІСТОРЫЯ КРЫНІЦАЗНАЎСТВА

2.1. Перадумовы зараджэння крыніцазнаўства як навукі. Элементы гістарычнай крытыкі ў працах антычных аўтараў. Гістарычная крыніца ў творах сярэднявекі. Ідэя Адраджэння і станаўленне рацыяналістычнай крытыкі гістарычных крыніц.

2.2. Асноўныя этапы развіцця крыніцазнаўства ў Новы час. Крытыка тэкстаў гістарычных крыніц Італіі. Выданні крыніц у Францыі, Англіі, Германіі. Зараджэнне расійскай школы крыніцазнаўства. Развіццё крыніцазнаўства ў Расійскай імперыі. Назапашванне практычнага вопыту работы з крыніцамі па гісторыі феадалізму. Неабходнасць асэнсавання гістарычных крыніц у канцы XIX — пачатку XX ст. Распрацоўка тэорыі і методыкі гістарычнага крыніцазнаўства. Стварэнне першых навучальных дапаможнікаў і манаграфій па пытаннях крыніцазнаўства. Ш.-В. Ланглуа, Ш. Сеньабос. В. В. Ключэўскі. Распрацоўка тэорыі і методыкі крыніцазнаўства. А. С. Лаппо-Данілеўскі.

2.3. Развіццё крыніцазнаўства ў навейшы час. Дыскусіі аб сутнасці гісторыі і ролі гістарычных крыніц. М. Блок. Распрацоўка тэорыі крыніцазнаўства савецкімі гісторыкамі. С.О. Шміт, В.М. Медушэўская і інш. Колькасныя метады вывучэння крыніц І.Д. Кавальчанка. Распрацоўка крыніцазнаўства гісторыі Беларусі. Дз.І. Даўгяла, У.І. Пічэта, М.М. Улашчык і інш.

3. КЛАСІФІКАЦЫЯ І СІСТЭМАТЫЗАЦЫЯ КРЫНІЦ

3.1. Класіфікацыя і сістэматызацыя крыніц: агульная характарыстыка. Класіфікацыя, яе сутнасць і мэты. Крытэрыі класіфікацыі. Класіфікацыя і сістэматызацыя. Віды сістэматызацыі. Паняцці «тып» і «від» у класіфікацыі, іх суадносіны. Спробы класіфікацыі гістарычных крыніц на «рэшткі» і «паданні».

3.2. Разнастайныя спосабы класіфікацыі крыніц. Фіксаваная і нефіксаваная сацыяльная інфармацыя. Падзел крыніц паводле спосабу фіксавання інфармацыі на рэчавыя, пісьмовыя, вусныя, этнаграфічныя, лінгвістычныя, фотакінадакументы, фонадакументы. Адлюстраванне ў крыніцы фіксаванай інфармацыі. Класіфікацыя крыніц іх паходжання і віда.

Падзел крыніц паводле форм адлюстравання рэчаіснасці. Рэчавыя, пісьмовыя, фанічныя, выяўленчыя (выяўленча-графічныя, выяўленча-мастацкія, выяўленча-натуральныя) крыніцы. «Вусная гісторыя» і яе крыніцы.

Тыпалагічныя класіфікацыі ў залежнасці ад знешніх прыкмет крыніц. Класіфікацыя С. О. Шмідта. Падзел крыніц на рэчавыя, выяўленчыя, моўныя, канвенцыянальныя, крыніцы паводзін і гукавыя (аўдыяльныя).

3.3. Письмовыя крыніцы, іх роля ў вывучэнні гісторыі. Класіфікацыя пісьмовых крыніц. Дакументальныя і апаведальныя крыніцы, іх асноўныя віды.

Заканадаўчыя дакументы як гістарычныя крыніцы. Зараджэнне і станаўленне заканадаўства. Заканадаўства новага часу (XVI — пачатак XX ст.). Заканадаўства навейшага часу. Аналіз заканадаўчых дакументаў.

Акты як гістарычныя крыніцы. Вызначэнне. Асноўныя віды. Методыка вывучэння актаў.

Справаводчыя матэрыялы як гістарычная крыніца. Вызначэнне. Асноўныя рысы статыстычных крыніц і прынцыпы выкарыстання. Асноўныя стадыі фарміравання статыстычных крыніц.

Апаведальныя крыніцы. Агульная характарыстыка.

Летапісы і хронікі як гістарычныя крыніцы. Тэрміналогія летапісання. Асноўныя асаблівасці вывучэння і этапы развіцця летапісання.

Мемуары. Вызначэнне. Асноўныя віды мемуарнай літаратуры і іх вывучэнне.

Эпістальныя крыніцы. Агульная характарыстыка. Вывучэнне эпістальнага комплексу.

Літаратурныя і публіцыстычныя творы як гістарычныя крыніцы. Вызначэнне, асноўныя этапы. Асаблівасці жанру мастацкай літаратуры.

Перыядычны друк як спецыфічная сістэма гістарычных крыніц.

4. КРЫНІЦАЗНАЎЧАЯ ЭЎРЫСТЫКА.

4.1. Паняцце і асноўныя этапы крыніцазнаўчай эўрыстыкі. Пошук гістарычных крыніц. Задача эўрыстыкі. Выяўленне і адбор.

4.2. Бібліяграфічная і архіўная эўрыстыка. Пошук апублікаваных крыніц. Звесткі аб публікацыях гістарычных крыніц. Перавагі і недахопы публікацыі. Гістарычная бібліяграфія. Асаблівасці пошуку гістарычных крыніц у сетцы Internet.

Выяўленне крыніц у архівах. Элементы выпадковасці ў іх пошуку. Падрыхтоўчая работа да наведвання архіваў. Складанне спісаў архіваў, фондаў, фондаўтваральнікаў. Вывучэнне навукова-даведачнага апарату архіваў, вопісаў фондаў. Вывучэнне спраў. Пошук і сістэматызацыя крыніц. Складанне і збор рабочых матэрыялаў для афармлення работы.

5. ГІСТАРЫЧНАЯ КРЫТЫКА КРЫНІЦ

5.1. Паняцце і асноўныя этапы гістарычнай крытыкі крыніц. Вывучэнне тэксту крыніцы. Асноўныя этапы гістарычнай крытыкі. Агульная характарыстыка.

Устанаўленне тэксту. Прачытанне і асэнсаванне зместу тэксту. Значэнне кантэксту для разумення граматычных норм і лексічнага зместу крыніцы. Гісторыя тэксту, задачы яе вывучэння. Паняцце рэдакцыі, спісу, ізводу. Інтэрпаляцыі і глосы. Этапы стварэння дакументаў: чарнавікі, белавікі, копіі. Аднаўленне арыгінала паводле тэксту ў некалькіх спісах, ізводах, рэдакцыях. Рэканструкцыя тэкстаў.

Вывучэнне паходжання тэксту. Агульная характарыстыка.

5.2. Даціроўка, атрыбуцыя і лакалізацыя крыніцы. Вызначэнне часу ўзнікнення крыніцы. Паняцці «каляндар», «эра». Аналіз непасрэднай і ўскоснай інфармацыі аб часе. Сінтэз інфармацыі аб часе. Адлік часу ад вядомай падзеі. Вывучэнне формы дакумента. Дапасаванне звестак з іншых крыніц.

Методыка лакалізацыі ўзнікнення крыніц. Выкарыстанне дадзеных гістарычнай геаграфіі. Спалучэнне звестак графічных і пісьмовых помнікаў. Аналіз непасрэднай і ўскоснай прасторавай інфармацыі, яе сінтэз. Тапонімы і мікратапонімы, этнонімы і інш.

Атрыбуцыя. Улік непасрэдных звестак. Прозвішча, імя, мянушка. Раскрыццё крыптонімаў, псеўданімаў. Ананімныя крыніцы і іх атрыбуцыя. Новыя метады ўстанаўлення аўтарства з выкарыстаннем колькасных метадаў і інфармацыйных тэхналогій.

5.3. Інтэрпрэтацыя і ўнутраная крытыка крыніцы. Інтэрпрэтацыя гістарычнай крыніцы, яе адрозненне ад граматычнага прачытання тэксту. Гістарызмы, архаізмы, тлумачэнне паняццяў. Тэрміналагічны аналіз. Вытлумачэнне заканадаўчых крыніц. Выкарыстанне юрыдычнай тэрміналогіі. Вытлумачэнне актаў. Склад актавага фармуляра. Вытлумачэнне апавядальных крыніц. Вывучэнне непасрэднага зместу тэксту, алегорый, іншаказанняў. Веданне канкрэтных гістарычных абставін стварэння крыніцы.

Выяўленне падложных і падробных крыніц. Магчымыя мэты іх стварэння. Спосабы выяўлення інтэлектуальнага падлогу.

Асаблівасці вывучэння рэчавых крыніц. Прымяненне метадаў іншых навук.

Вывучэнне інфармацыі гістарычнай крыніцы. Мэты і задачы ўнутранай крытыкі крыніц. Паняцце аб верагоднасці. Паўната і дакладнасць інфармацыі.

Метады выяўлення навуковай каштоўнасці розных відаў пісьмовых крыніц. Крыніца і гістарычны кантэкст.

Вывучэнне ўплыву ўмоў, у якіх узнікае інфармацыя, на яе паўнату і дакладнасць. Аналіз сведчанняў, што заснаваны на асабістым назіранні. Крытыка звестак, якія атрыманы з іншых крыніц і абагульненняў. Вызначэнне сацыяльных, палітычных і групавых пазіцый аўтара, іх уплыў на змешчаную ў крыніцы інфармацыю. Метады канчатковага ўстанаўлення каштоўнасці інфармацыі: праверка паўнаты, верагоднасці і дакладнасці інфармацыі адпаведнай крыніцы.

Паняцце сінтэзу інфармацыі крыніцы. Сінтэз гістарычнай інфармацыі, яго сутнасць і мэты. Супастаўленне звестак, атрыманых на этапе ўнутранай і знешняй крытыкі. Вызначэнне ўзаемасувязі і ўзаемаўплываў. Пабудова генеалагічнага раду крыніц. Паняцце рэпрэзентатывнасці.

6. АСНОЎНЫЯ МЕТАДЫ ДАСЛЕДАВАННЯ ГІСТАРЫЧНЫХ КРЫНІЦ

6.1. Агульна-навуковыя і спецыяльна-гістарычныя метады. Агульная характарыстыка метадаў даследавання гістарычных крыніц. Метадалогія крыніцазнаўства ў працах А.С. Лапо-Данілеўскага і І.Д. Кавальчанка. Выкарыстанне агульнанавуковых метадаў у крыніцазнаўстве. Аналіз, сінтэз, узыходжанне ад канкрэтнага да абстрактнага, метады класавага аналізу, індукцыя, дэдукцыя.

Спецыяльна-гістарычныя метады даследавання крыніц — гісторыка-генетычны, гісторыка-тыпалагічны, гісторыка-параўнальны, гісторыка-сістэмны.

6.2. Інавацыйныя метады даследавання крыніц. Неабходнасць у павышэнні інфарматыўнасці крыніц. Крыніца ў свеце тэорыі інфармацыі. Выкарыстанне ў крыніцазнаўстве колькасных метадаў і інфармацыйных (камп'ютэрных) тэхналогій. Масавыя крыніцы і метады іх апрацоўкі.

Магчымасці і абмежаванні выкарыстання колькасных метадаў і інфармацыйных (камп'ютэрных) тэхналогій у апрацоўцы апавядальных крыніц. Мадэліраванне аўтарскага стылю і вызначэнне складанага характару тэксту крыніцы. Інфармацыйны пошук лакун, купюр, інкарпацый, экстрапаляцый і пазнейшых уставак.

Метады семіётыкі пры вывучэнні гістарычных крыніц. Знакі і сімвалы як аб'екты вывучэння семіётыкі. Даследаванне культурных кодаў і камунікатыўных сістэм навукоўца-гісторыка і аўтараў крыніц. Вызначэнне дыскурсаў у тэкстах крыніц. Выкарыстанне метаду дэканструкцыі.

Сацыяльна-псіхалагічныя метады вывучэння гістарычных крыніц. Выкарыстанне дасягненняў гістарычнай псіхалогіі і псіхагісторыі ў даследаванні крыніц.

ІНФАРМАЦЫЙНА-МЕТАДЫЧНАЯ ЧАСТКА

ЛІТАРАТУРА

Асноўная літаратура

Вучэбная літаратура

1. Грицкевич В. П., Каун С. Б., Ходин С. Н. Теория и история источниковедения. Мн., 2000.
2. Источниковедение: Теория. История. Метод. Источники Российской истории: Учеб. пособие // И. Н. Данилевский, В. В. Кабанов, О. М. Медушевская, М. Ф. Румянцева. М., 1998.
3. Каун С. Б., Липницкая О. Л., Ходин С. Н. Теория и история источниковедения: Учеб.-метод. комплекс. Мн., 2001.
4. Пронштейн А. П., Задера А. Г. Методика работы над историческими источниками. Учеб.-метод. пособие. М., 1977.
5. Пронштейн А. П. Методика исторического источниковедения. Ростов н/Д, 1976.

Дадатковая літаратура

Прадмет і змест крыніцазнаўства. Вызначэнне гістарычнай крыніцы

6. Беленький И. Л. Разработка проблем теоретического источниковедения в исторической науке (1969—1983). М., 1983.
7. Борисенков Е. П. Климат и деятельность человека. М., 1982.
8. Гістарычныя крыніцы: праблемы класіфікацыі, вывучэння і выкладання // Матэрыялы да Міжнар. навук.-практычнай канф., прысвечанай 120-годдзю з дня нараджэння У. І. Пічэты. Мн., 1998.
9. Иванов Г. М. Исторический источник и историческое познание. Томск, 1973.
10. Иванов Г. М. О социальной природе исторического источника // Тр. Томского гос. ун-та. Томск, Т. 11. С. 73—85.
11. Иванов Г. М., Коршунов А. М., Петров Ю. В. Методические проблемы исторического познания. М., 1981.
12. Источниковедение истории СССР / Под ред. И. Д. Ковальченко. М., 1981. С. 5—7.
13. Клейн Л. С. Археологические источники. Л., 1978.
14. Ковальченко И. Д. Методы исторического исследования. М., 1987.
15. Медушевская О. М. Современное зарубежное источниковедение. М., 1983.
16. Проблемы устной истории СССР (тезисы научной конференции). Киев, 1990.
17. Пронштейн А. П., Данилевский И. Н. Вопросы теории и методики исторического исследования. М., 1986.
18. Фарсобин В. В. Источниковедение и его метод. М., 1983.
19. Шмидт С. О. Путь историка: Избр. тр. по источниковедению и историографии. М., 1997.
20. Шмидт С. О. Современные проблемы источниковедения // Источниковедение. Теорет. и методологические проблемы. М., 1969.
21. Шмидт С. О. Проблема взаимодействия общества и природы и некоторые вопросы источниковедения // Общество и природа. М., 1981.

Гісторыя крыніцазнаўства

22. Аксенов А. И. Генеалогия // Вопр. истории. 1972. № 10.
23. Археалогія і нумізматыка Беларусі. Мн., 1993.
23. Богданов А. П. Филиграноведение вчера и сегодня // История и палеография: Сб. статей. М., 1993. Ч. 2. С. 302—432.
24. Генеалогия: источники, проблемы, методы исследования. М., 1989.
25. Добиаш-Рождественская О. А. История письма в средние века: руководство к изучению латинской палеографии. М., 1987.
26. Историческое краеведение Белоруссии. Мн., 1980. С. 201—213.
27. Каменцева Е. И., Устюгов Н. В. Русская сфрагистика и геральдика. М., 1963.
28. Каштанов С. М. Очерки русской дипломатики. М., 1970.
29. Каштанов С. М. Русская дипломатика. М., 1988.
30. Куль-Сяльверстава С. Я. Беларуская палеаграфія: Навуч. дапам. Гродна, 1996.
31. Люблинская А. Д. Латинская палеография. М., 1969.
32. Медушевская О. М. О проблемах генеалогии // Советские архивы. 1989. № 6.
33. Музееведение. Музеи исторического профиля. М., 1988.
34. Нарбут А. Н. Генеалогия Белоруссии. М., 1994. Вып. 2.; М., 1995. Вып. 1.
35. Наш радавод. Гродна, 1993. Кн. 5. Ч. 1 (арт. А. Н. Нарбута, Д. В. Карава, А. П. Грыцкевіча).
36. Рейсер С. А. Русская палеография нового времени. М., 1982.
37. Рябцевич В. Н. Нумизматика Беларуси. Мн., 1995.
38. Скурат К. Даўнія беларускія меры. Мн., 1974.
39. Тихомиров М. Н., Муравьев А. В. Русская палеография. М., 1982.
40. Фарсобин В. В. О предмете дипломатики и ее соотношении с источниковедением // Вопр. истории. 1978. № 1.
41. Хорошкевич А. Л. Печати полоцких грамот XIV—XV вв. // Вспомогательные ист. науки. Л., 1972. Кн. 4.
42. Цітоў А. К. Геральдыка беларускіх месцаў. Мн., 1998.
43. Цітоў А. К. Пячаткі старажытнай Беларусі. Мн., 1993.
44. Шкуратов И. А. Историческая психология. М., 1997.
45. Щепкин В. М. Учебник русской палеографии. М., 1918 (перавыдадзены: М., 1967).

Класіфікацыя і сістэматызацыя крыніц

46. Евграфов Е. М. Кинофотодокументы как исторический источник. М., 1973.
47. Каштанов С. М. Русская дипломатика. М., 1988.
48. Лаппо-Данилевский А. С. Методология истории. СПб., 1910—1913. Вып. 1—2.
49. Пушкарев Л. Н. Классификация русских письменных источников по отечественной истории. М., 1975.
50. Шмидт С. О. Путь историка: Избр. тр. по источниковедению и историографии. М., 1997.

Крыніцазнаўчая эўрыстыка

51. Бібліяграфія па гісторыі Беларусі. Феадалізм і капіталізм. Мн., 1969.
52. Воронин Ю. А. Введение в теорию классификации. Новосибирск, 1982.
53. Глобальная сеть Internet в информационном обеспечении исторических исследований и образования // Е. Б. Белова, Л. И. Бородкин, И. М. Гарскова и др. Ист.

- информатика. М., 1996. С. 369—373.
54. Государственные архивы СССР: Справ.: В 2 ч. М., 1989.
55. Документы па гісторыі Беларусі, якія зберагаюцца ў Цэнтральных архівах СССР. Мн., 1991.
56. Доорн П. Электронный лабиринт: возможности и «ловушки» компьютерной системы INTERNET для историков // Круг идей: развитие исторической информатики. Тр. II конф. Ассоциации «История и компьютер». М., 1995. С. 122—135.
57. Каралёў Г. І. Польскія публікацыі царкоўна-гістарычных крыніц у XIX—XX ст. // Наш радавод. Гродна, 1992. Кн. 4. Ч. 3. С. 184—190.
58. Каталог сборников документов, изданных архивными учреждениями СССР. 1917—1960. М., 1961.
59. Леонтьева Т. Е. Документальные материалы фонда князей Радзи-виллов как исторический источник // Вопр. архивоведения и источниковедения в БССР. Мн., 1971. С. 320—328.
60. Сокольчик А. А. Дооктябрьская книга на русском языке о Белоруссии (1768—1917 гг.): Библиогр. указатель. Мн., 1976.
61. Правила издания исторических документов. М., 1969.
62. Пушкин В. Н. Эвристика — наука о творческом мышлении. М., 1967.
63. Сулова Е. Н. Поиск архивных документов. Л., 1987.
64. Улащик Н. Н. Очерки по источниковедению и археографии истории Беларуси феодального периода. Мн., 1973.
65. Федотов В. В. Техника и организация умственного труда. Мн., 1983.
66. Ходаковский И. И. Организация поиска источников и литературы в источниковедческом исследовании: Учеб. пособие. М., 1976.
67. Центральный государственный исторический архив Белорусской ССР в г. Гродно: Путеводитель. Мн., 1956.
68. Центральный государственный исторический архив БССР в г. Минске: Путеводитель. Мн., 1974.

Гістарычная крытыка крыніц

69. Бережков Н. Г. Хронология русского летоисчисления // Проблемы источниковедения. Вып. 6. 1958.
70. Берков П. Н. Введение в технику литературоведческого исследования. Источниковедение. Библиография. Разыскания. Л., 1955.
71. Бикерман Э. Хронология древнего мира. М., 1975.
72. Борисенков Е. П., Пасецкий В. М. Экстремальные явления в русских летописях XI—XVII вв. Л., 1983.
73. Виноградов В. В. Проблемы авторства и теория стилей. М., 1961.
74. Горбачевский Н. Краткия таблицы, необходимые для истории, хронологии, вообще для всякого рода археологических исследований. Вильна, 1867.
75. Ермолаев И. П. Историческая хронология. Казань, 1980.
76. Ефременков Э. Л. Раскрытие авторства на основе анализа идейного содержания произведений // Вопр. текстологии. Вып. 2. М., 1960.
77. Жучкевич В. А. Общая топонимика. Мн., 1980.
78. Жучкевич В. А. Топонимика Белоруссии. Мн., 1968.
79. Каменцева Е. И. Хронология. М., 1982.
80. Климишин И. А. Календарь и хронология. М., 1985.
81. Историческая география СССР // И. Д. Ковальченко и др. М., 1973.
82. Лихачев Д. С. Вопросы атрибуции произведений древнерусской литературы // Тр. Отдела древнерусской литературы АН СССР. Ин-т литературы. М.; Л., 1961. Т. 17.

83. Лихачев Д. С. Текстология. М., 1983.
84. Максаковский В. П. Историческая география мира. М., 1997.
85. Нечкина М. В. Кто автор «Записок» Н. И. Горбачевского? // Ист. зап. М., 1955. Т. 54.
86. Носовский Г. В., Фоменко А. Г. Новая хронология и концепция древней истории Руси, Англии, Рима. Факты, гипотезы. Т. 1. Русь. М., 1995.
87. О принципах определения авторства в связи с общими проблемами теории и истории литературы. Л., 1960.
88. От Нестора до Фонвизина: Новые методы определения авторства / Под ред. Л. В. Милова. М., 1994.
89. Пиотровский Р. Г. Анонимные произведения и их авторы. Мн., 1988. (Предисловие).
90. Пронштейн А. П., Кияшко В. Я. Хронология. М., 1981.
91. Рейсер С. А. Основы текстологии. Л., 1978.
92. Рыбаков Б. А. Петр Бориславич: Поиск автора «Слова о полку Игореве». М., 1997.
93. Рылюк Г. Я. Истоки географических названий Беларуси (с основами общей топонимики). Мн., 1997.
94. Святский Д. О. Астрономические явления в русских летописях с научно-критической точки зрения. Пг., 1915.
95. Статистика текста. Мн., 1969.
96. Хавский П. В. Взгляд на хронологию еврейскую, христианскую вообще и русскую в особенности. СПб., 1849.
97. Ходзін С. М. Летапісанне на Беларусі // Бел. гіст. часоп. 1997. № 2. С. 81—82.
98. Хронология Российской истории: Энцикл. справ. М., 1994.
99. Цыб С. В. Древнерусское времяисчисление в «Повести временных лет». Барнаул, 1995.
100. Черепнин Л. В. Повесть временных лет, ее редакции и предшествующие ей летописные своды // Исторические записки. М., 1948. Т. 25—27.
101. Черепнин Л. В. Русская хронология. М., 1944.
102. Шахматов А. А. Обзорение русских летописных сводов XIV—XVI вв. М., 1972.
103. Щербиновский Н. С. Сезонные явления в природе. М., 1966.

Асноўныя метады даследавання гістарычных крыніц

104. Бородкин Л. И., Милов Л. В., Морозова Л. Е. К вопросу о формальном анализе авторских особенностей стиля в произведениях Древней Руси // Математические методы в историко-экономических и историко-культурных исследованиях. М., 1977. С. 298—326.
105. Бородкин Л. И., Милов Л. В. О некоторых аспектах автоматизации текстологических исследований (Закон Судный людям) // Математические методы в историко-экономических и историко-культурных исследованиях. М., 1977. С. 235—280.
106. Бородкин Л. И. Многомерный статистический анализ в исторических исследованиях. М., 1986.
107. Буховец О. Г. Социальные конфликты и крестьянская ментальность в Российской империи начала XX века: новые материалы, методы, результаты. М., 1996.
108. Ковальченко И. Д. Исторический источник в свете учения об информации (к постановке проблемы) // История СССР. 1982. № 3. С. 129—148.
109. Ковальченко И. Д. Методы исторического исследования.
110. Количественные методы в исторических исследованиях / Под ред. И. Д. Ковальченко. М., 1984.

111. Липницкая О. Л., Кудряшов В. Е. Компьютерное источниковедение в Беларуси: некоторые итоги и проблемы // Информ. бюллетень ассоциации «История и компьютер». 1997. № 21. С. 167—171.

112. Моисеенко Т., Свищев М. Изучение аграрной России последних десятилетий: перспективы «компьютерного источниковедения» // История и компьютер: Новые информационные технологии в исторических исследованиях и образовании. Геттинген, 1993. С. 151—167.

ПРЫКЛАДНАЯ ТЭМАТЫКА СЕМІНАРСКІХ ЗАНЯТКАЎ

1. Прадмет і змест крыніцазнаўства. Вызначэнне гістарычнай крыніцы

1. Гістарычная навука і крыніцазнаўства. Аб'ект і прадмет крыніцазнаўства.
2. Крыніца — адзінства аб'ектыўнага і суб'ектыўнага.
3. Гістарычная крыніца і дапаможнік

2. Гісторыя крыніцазнаўства.

1. Асноўныя этапы развіцця крыніцазнаўства.
2. Выданні крыніц у Францыі, Англіі, Германіі.
3. Зараджэнне і развіццё крыніцазнаўства ў Расійскай дзяржаве.
4. Дыскусіі аб сутнасці гісторыі і ролі гістарычных крыніц у замежнай і савецкай навуцы.
5. Распрацоўка крыніцазнаўства гісторыі Беларусі.

3. Класіфікацыя і сістэматызацыя крыніц.

1. Класіфікацыя, яе сутнасць і мэты.
2. Класіфікацыя крыніц паводле спосабу фіксацыі інфармацыі і форм адлюстравання рэчаіснасці.
3. Класіфікацыя С.О. Шмідта.
4. Класіфікацыя пісьмовых крыніц.
5. Заканадаўчыя і актавыя дакументы як гістарычныя крыніцы.
6. Матэрыялы справаводства і статыстыкі як гістарычныя крыніцы.
7. Летапісы і хронікі як гістарычныя крыніцы
8. Мемуарныя, літаратурныя і публіцыстычныя творы як гістарычныя крыніцы.
9. Эпістальныя крыніцы.
10. Матэрыялы перыядычнага друку як спецыфічная сістэма гістарычных крыніц.

4. Гістарычная крытыка крыніц.

1. Асноўныя этапы гістарычнай крытыкі.
2. Этапы стварэння дакументаў.
3. Рэканструкцыя тэкстаў.
4. Вывучэнне паходжання тэксту.
5. Аналіз і сінтэз непасрэднай і ўскоснай інфармацыі аб часе стварэння крыніцы.
6. Методыка лакалізацыі ўзнікнення крыніц.
7. Атрыбуцыя.
8. Інтэрпрэтацыя гістарычнай крыніцы.
9. Паняцце сінтэзу інфармацыі крыніцы.

5. Асноўныя метады даследавання гістарычных крыніц.

1. Метадалогія крыніцазнаўства ў працах А.С. Лапо-Данілеўскага і І.Д. Кавальчанка.
2. Спецыяльна-гістарычныя метады даследавання крыніц.
3. Інавацыйныя метады даследавання крыніц.

4. Выкарыстанне колькасных метадаў і інфармацыйных (камп'ютэрных) тэхналогій у апрацоўцы апаবাদальных крыніц.
5. Сацыяльна-псіхалагічныя метады вывучэння гістарычных крыніц.

РЭЙТЫНГАВАЯ СІСТЭМА КАНТРОЛЮ ВЕДАЎ І КАМПЕТЭНЦЫЙ СТУДЭНТА

Навучальны працэс па дысцыпліне «Археалогія» арганізуецца з улікам Палажэння аб рэйтынгавай сістэме, зацверджанага загадам рэктара ПДУ № 294 ад 06.06.2014. У выпадку ўнясення ў пазначанае Палажэнне зменаў і дапаўненняў пры арганізацыі навучання аўтаматычна выкарыстоўваецца Палажэнне ў дзеючай рэдакцыі.

ПРЫКЛАДНЫ СПІС ЭКЗАМЕНАЦЫЙНЫХ ПЫТАННЯЎ

1. Вызначэнне крыніцазнаўства, яго аб'ект, прадмет і функцыі.
2. Пяняцце гістарычнага факта і падыходы да яго вытлумачэння.
3. Выкарыстанне метадаў дыпламатыкі і сфрагістыкі для аналізу гістарычных крыніц.
4. Выкарыстанне дадзеных гістарычнай метралогіі пры вывучэнні гістарычных крыніц.
5. Метады палеаграфіі пры даследаванні гістарычных крыніц.
6. Выкарыстанне метадаў нумізматыкі і фалерыстыкі для аналізу гістарычных крыніц.
7. Роля геральдыкі і генеалогіі ў вывучэнні гістарычных крыніц.
8. Суадносіны крыніцазнаўства з архівазнаўствам, музейназнаўствам і бібліяграфіяй.
9. Пяняцце і прырода гістарычнай крыніцы. Суаднясенне пяняццяў “гістарычная крыніца”, “гістарычны дапаможнік”, “гістарычнае даследаванне”.
10. Суаднясенне пяняццяў “рэчавая крыніца”, “археалагічная крыніца”, “музейны прадмет”, “музейны экспанат”.
11. Перадумовы зараджэння крыніцазнаўства як навукі.
12. Развіццё крыніцазнаўства ў Новы час.
13. Развіццё крыніцазнаўства ў Расійскай імперыі.
14. Развіццё крыніцазнаўства ў Навейшы час.
15. Распрацоўка тэорыі крыніцазнаўства савецкімі гісторыкамі.
16. Развіццё крыніцазнаўства гісторыі Беларусі.
17. Класіфікацыя гістарычных крыніц. Крытэрыі класіфікацыі.
18. Класіфікацыя крыніц І.Г. Дройзена і А.А. Лапо-Данілеўскага.
19. Класіфікацыя крыніц Л.М. Пушкарова і І.Д. Кавальчанка.
20. Класіфікацыя гістарычных крыніц С.О. Шмідта.
21. Сістэматызацыя гістарычных крыніц. Віды сістэматызацыі.
22. Пісьмовыя крыніцы і іх роля ў вывучэнні гісторыі. Класіфікацыя пісьмовых крыніц.
23. Помнікі эпиграфікі і графіці як спецыфічны від пісьмовых крыніц.
24. Матэрыялы заканадаўства і справаводства як гістарычныя крыніцы.
25. Актавыя і статыстычныя матэрыялы як гістарычныя крыніцы.
26. Летапісы і хронікі як гістарычныя крыніцы.
27. Мемуары, літаратурныя і публіцыстычныя творы як гістарычныя крыніцы.

28. Матэрыялы перыядычнага друку і навуковыя працы як гістарычныя крыніцы.
29. Крыніцазнаўчая эўрыстыка, яе сутнасць, мэты і задачы.
30. Бібліяграфічная эўрыстыка, яе сутнасць, мэты і задачы.
31. Асноўныя этапы бібліяграфічнай эўрыстыкі.
32. Архіўная эўрыстыка, яе сутнасць, мэты і задачы.
33. Навукова-даведачны апарат архіва. Парадак працы з архіўнымі дакументамі і правілы выкарыстання іх у гістарычным даследаванні.
34. Сетка архіўных устаноў Рэспублікі Беларусь, характарыстыка іх фондаў.
35. Асаблівасці пошуку гістарычных крыніц у сетцы “Internet”.
36. Вызначэнне даставернасці электронных дакументаў і правілы выкарыстання іх у гістарычных даследаваннях.
37. Паняцце і агульная характарыстыка гістарычнай крытыкі крыніц.
38. Агульная характарыстыка знешняй крытыкі крыніц.
39. Асноўныя этапы вывучэння тэксту крыніцы. Паняцці “арыгінал”, “праатограф”, “спіс”, “рэдакцыя”.
40. Вызначэнне складанага характару тэкста крыніцы. Кантамінацыі, інтэрпаляцыі, кампіляцыі, глосы.
41. Этапы стварэння дакументаў: чарнавік, белавік, арыгінал, копія, дублікат.
42. Вызначэнне часу ўзнікнення гістарычнай крыніцы. Прадмет гістарычнай храналогіі.
43. Летазлічэнне. Тыпы і віды календароў.
44. Правілы пераводу даціроўкі крыніц на сучасную сістэму летазлічэння. Сакавіцкі і вераснёўскі стылі летазлічэння.
45. Аналіз і сінтэз простаі і ўскоснай часавай інфармацыі крыніц.
46. Методыка лакалізацыі гістарычных крыніц.
47. Методыка атрыбуцыі гістарычных крыніц.
48. Інтэрпрэтацыя гістарычнай крыніцы.
49. Мэты і задачы унутранай крытыкі крыніц.
50. Выяўленне сапраўднасці гістарычнай крыніцы. Прычыны і прыкметы падробак гістарычных крыніц.
51. Унутраная крытыка крыніцы. Паняцце даставернасці, паўнаты і дакладнасці інфармацыі крыніцы.
52. Паняцце і сутнасць сінтэзу інфармацыі крыніц.

УЗОРЫ ЗАДАННЯЎ

- 1. У чым спецыфіка гістарычнага пазнання ў параўнанні з “дакладнымі” навукамі?**
- 2. Дайце азначэнне паняццю “гістарычная крыніца”.**
- 3. Раскрыйце эўрыстычную і пазнавальную функцыі крыніцазнаўства.**
- 4. Гістарычны твор, дзе сабраны і абагулены факты, прысвечаныя якой-небудзь падзеі, але адсутнічае навуковая навізна, будзе з’яўляцца гістарычнай крыніцай, гістарычным дапаможнікам ці гістарычным даследаваннем? Адказ аргументуйце.**
- 5. Выберыце правільны адказ сярод прапанаваных.**
Дапаможная гістарычная дысцыпліна, якая вывучае паходжанне, форму і змест актавых крыніц:
 - а) палеаграфія,
 - б) сфрагістыка,
 - в) дыпламатыка
 - г) фалерыстыка
 - д) нумізматыка

Прадакол узгаднення вучэбнай праграмы з іншымі дысцыплінамі спецыяльнасці

Назва дысцыпліны, з якой патрабуецца ўзгадненне	Назва кафедры	Прапановы аб зменах у змесце вучэбнай праграмы па вивучаемай дысцыпліне	Прынятае рашэнне (№ прадакола, дата)
Гісторыя Беларусі	Кафедра айчыннай і ўсеагульнай гісторыі		
Крыніцазнаўства	Кафедра айчыннай і ўсеагульнай гісторыі		
Дапаможныя гістарычныя дысцыпліны	Кафедра айчыннай і ўсеагульнай гісторыі		
Гісторыя Расіі і Украіны	Кафедра айчыннай і ўсеагульнай гісторыі		